

стало важко і небезпечно», і висловила бажання переїхати на Чернігівщину. Вчителька розповіла про свою зустріч з українськими підпільниками, показала рідним листівки. Незабаром вона повернулася на роботу, а рівненські агітки залишила у батька.²

Судді Військової Колегії Верховного Суду СРСР вказують далі: «Продовжуючи працювати на старій посаді, Лук'яшина будь-якого зв'язку з бандитами «ОУН» не підтримувала, і в червні 1949 р., після одруження, переїхала з Рівненської до Чернігівської області, де працювала вчителькою до дня її арешту, тобто до грудня 1952 р.»³

Після від'їзду дочки на роботу батько не знав, що робити з листівками. Він, за матеріалами справи, «... зустрів вчителя школи П..., розповів йому, що дочка привезла з Рівненської області дві антирадянські листівки і спитав у нього, куди їх діти. П. ... порадив принести листівки йому. Наступного дня син Киселя Платона, учень 3-го класу, відніс листівки в школу і показав їх вчителю П... Останній взяв листівки і здав їх в РВ МДБ».⁴ (РВ МДБ — Районне відділення Міністерства Державної безпеки).

Таким чином, наївна і довірлива людина підписала собі і дочці вирок. Слідчі сфабрикували справу про їхню націоналістичну діяльність. І навіть вища судова інстанція СРСР в умовах пом'якшення репресивних дій влади, амністуючи М. Лук'яшину, в той же час вважала її винною у зустрічі з представниками українського визвольного руху, не донесенні і не здачі листівок і оцінили провину у 5 років тюрми. Дійсно, тільки щасливий випадок врятував цих невинних від нелюдського покарання.

Сергій БУТКО,

викладач Чернігівського педінституту.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Архів УСБУ по Чернігівській області — ФП-15844. — Арк. 453.
2. Там само. — Арк. 457.
3. Там само. — Арк. 453—454.
4. Там само. — Арк. 454.
5. Там само. — Арк. 454.
6. Там само. — Арк. 455.
7. Там само. — Арк. 455.

НАРОДНІ СПІВЦІ БОРЗНЯНЩИНИ

Від ярмарку до ярмарку, від села до села нужденною ходою мандрували по всій Україні сліпі кобзарі з малими поводирями, заробляючи шматок хліба. Усе це було. Але тепер їхні шляхи, часто вкриті асфальтом, заросли... бадиллям забуття.

Чи не, завдяки мандрівним співцям дійшли аж до кінця ХХ століття численні козацькі думи, народні пісні, яким сьогодні нема ніни і яких ми належно не шануємо.

Здається, що ці знедолені каліцтвом і бідністю співці життя народного, були ніби не в нас. Бо кого із них, уродженців, скажімо, Борзнянщини, ми можемо назвати? А імена їхні зафіксовані і творчість, завдяки представникам інтелігенції минулого, відома.

Жив собі колись у Британах Борзнянського повіту (нині с. Дуболугівка Ніжинського району) кобзар та лірник Іван Романенко. Він народився 1794 р. Виконавської майстерності навчався у невідомого кобзаря із с. Янівки Чернігівського повіту. У своєму репертуарі мав думи: «Проводи козака», «Федір безродний, безвольний», «Козак Голота», «Іван Коновченко-Удовиченко», «Втеча трьох братів з города Азова, з турецької неволі».

Етнограф Микола Білозерський, який збирав фольклор у своєму повіті, добре знав І. Романенка. Ось який запис залишив від 7 липня 1854 року в своєму щоденнику: «У Британах я заїздив до жінки покійного кобзаря: він помер на «поховальній неділі» посту, захворівши в Борзні — дуже не хотілось помирати 60-річному дідові. Я купив у його жінки кобзу і ліру... Помер кобзар 1854 року, а «слава його не вмере, не поляже»: його думи з іменем надруковані у Метлинського (письменник А. Метлинський збирав і видавав думи. — М. М.). Кобзариха побиється за ним. Сумно!».

Напевно, славний був кобзар.

У Козерогах Остерського повіту вже в нашому столітті жив лірник Грицько Костюченко. Етнограф Борис Луговський 1924 року записав від нього думу «Азовські брати», яку той перейняв у невідомого виконавця з Борзнянського повіту. Цей факт наводить на думку, що на Борзнянщині навіть за радянської влади були кобзарі. Більше того, старше покоління пригадує, що ходили вони навіть на початку 50-х років. Правда, за радянської влади становище кобзарів дещо змінилось. Вони і по селах ходили, і на сцені співали як учасники художньої самодіяльності. Як це було, приміром, серед конотопських кобзарів.

До речі, на конотопців нібито мав великий вплив житель Борзни Ілля Петрович Дуб'янський, судовий бандурист, автор самовчителя гри на цьому інструменті. Дуб'янський (1870—1934 рр.), певна річ, не мандрував від села до села з бандурою, але якщо з ним підтримували зв'язки конотопські співиці, то неважко уявити, яким був його авторитет серед борзнянців.

Ілля Петрович займався ще й краєзнавством, а якби він зараз жив, його називали б ще й лікарем-фітотерапевтом. Тоді ж він був просто знахар. Якщо вірити деяким публікаціям, саме лікування людей травами і призвело його до трагедії. Нетрадиційні методи лікування людей травами розцінювались у період активного будівництва соціалізму як ошуканство, і коли Дуб'янського вбили на його садибі, а краєзнавчі та «знахарські» записи там же спалили, нікого це не стурбувало, не занепокоїло.

Ілля Петрович проживав по вулиці, яка зараз носить ім'я Лермонтова. Швидше всього, він належав до родини, з якої вийшло кілька священників: борзнянський протопоп о. Іван Дуб'янський, його брат — духовник імператриці о. Федір Дуб'янський... Ще й досі урочище на західній околиці міста називається Дуб'янщиною.

Згадані брати-священники були уродженцями с. П'яскового Ніжинського повіту (тепер Носівського району). Родина Дуб'янських нібито й заснувала це село. Але так уже судилося: одному продовжити гілку свого роду в Борзні, а іншому — жити в Петербурзі і мати з Борзною тісні зв'язки.

Який же музичний талант треба було мати Іллі Петровичу, щоб стати упорядником самовчителя гри на бандурі! І де тепер той самовчитель? Чи зберігся?

Творчість, виконавська майстерність кобзарів та лірників, цих носіїв історичного духу народу, глибоко цікавила П. Куліша. Ми не маємо відомостей, чи записував полум'яний Пантелеймон думи та пісні у кобзарів Борзнянщини. Але треба думати, що не міг оминуть їх увагою, адже він займався цим і на Чернігівщині, і на Полтавщині, де певний період жив. Так, він записав кілька дум у жителя Оржиці Архипа Никоненка, уродженця Мени Андрія Бешка, дуже цінував кобзаря Андрія Шута, одного з найкращих знавців дум у XIX столітті.

Можливо, й не було на Борзнящині після Івана Романенка яскравих кобзарських особистостей, а може, їх імен не вдалося виявити, але це зовсім не означає, що дум «Про козака Голоту», «Богдан Хмельницький та Барабаш» чи «Козак-нетяга Фесько Ганжа Андибер» або інших, які ми вивчали в школі, не знали наші письменні прапрадіди.

Знали, чули... На базарному майдані чи в селянській хаті, де подорожній співець зупинявся на нічліг. І не одне серце здригалося від «Плачу невольників...» або переживало за долю трьох братів, які тікали з «города Азова, з турецької неволі».

М. Москаленко,
журналіст
м. Борзна

ЛЕЛЕКА, ГАЙСТЕР І МИ

Ті, хто колись виховував яничар, мабуть, найбільше дбали, щоб їх вихованці ніколи не дізнавалися, чії вони діти. Мені здається, що впродовж семи десятиріч москальські і доморощені вихователі діяли тими ж методами, що й вихователі яничар. Та інакше й бути не могло. Бо, якби, наприклад, українець мав змогу заглянути в глибини історії своєї нації, в душі у нього стала б проростати і вкорінюватись віра в те, що його народ має законне право на власну державність. Адже це народ, корені якого сягають тисячолітніх глибин, який стільки зробив для загальнолюдської цивілізації.

Отож імперські історники і прагнули сховати від нас нашу історичну глибину, наші родові джерела. І на певний час їм вдалося влити в наші серця яничарську отруту, нехить задуматися над тим, хто ми є і чії ми діти. А якби ми раніше вичавили із себе оту отруту, було б так просто пізнати самих себе.

Я пригадую своє дитинство. Ми, сільські хлопчак, були, звичайно, не ангели. Часом грали в жорстокі ігри, часом стріляли з рогаток по пташках, видирали пташині гнізда. Але ніколи і ніхто із нас навіть у думці не міг поділити в лелеку, якого у нас на Чернігівщині звали гайстром. А чому? Бо наші батьки нас повчали: «Ніколи не чинить шкоди гайстрові, бо хата згорить». А ще ж була й така красива мініатюрна казочка для дітей, у якій мова йшла про гайстра, що у своїх дзьобах приносить дорослим немовлят і залишає їх десь у капусті.

А звідки ж дізнавалися батьки, що лелекам не можна зла чинити? Певна річ, від своїх батьків, а ті від своїх і т. ін. Створювався такий собі історичний ланцюг. Але мало хто задумався, якої часової глибини сягає той ланцюг. Якщо б хтось із тодішніх учителів допоміг нам уздріти ту глибину, може б ми виростили стрункішими тілом і душею і наше суспільно-національне життя пішло б рівнішою і не такою вибоїстою дорогою. Але протягом довгих і важких десятиріч ніхто нам не відкрив історичної істини.

Хоч через наші економічні негаразди багато хто з людей, не здатних аналітично мислити, звинувачують і Горбачова, що «організував перебудову», і Кравчука, Шушкевича та Єльцина, що «розвалили Союз — і люди стали жити гірше» — але ж не можна далі було їхати на брехні та облуді. «Розвал Союзу» — це історична закономірність і, отже, історична необхідність, спрямована, перш за все, на те, щоб розчистити і дорогу правді. Останніми роками ми багато чого дізналися про світ і про себе, і ті знання вже ніхто у нас не відніме.